

Posudek disertační práce

Dana DVOŘÁČKOVÁ (roz. Malá), Splendor curiae regis.

Život a kultura na dvoře posledních Přemyslovců,

FF UK Praha 2010

Předkládaná disertační práce Dany Dvořáčkové-Malé shrnuje její několikaleté intenzivní studium dané problematiky. Dílčí badatelské výsledky autorka již publikovala a sama také iniciovala pracovní kolokvia věnovaná otázkám spojeným s významem, fungováním a provozem dvorů v evropském kontextu. Nabyté poznatky a zkušenosti jí dovolily podat zasvěcený a v podstatě ucelený obraz o podobě českého panovnického dvora na přelomu 13. a 14. století, který dosud nebyl v české historiografii v takovéto podobě publikován.

Tematický záběr práce je velmi široký, což vyžadovalo autorčinu obeznámenost s literaturou různého zaměření. Kromě pramenů diplomatické a narativní povahy bere v potaz i krásnou literaturu a v omezené míře i památky ikonografické povahy. Pro teoretické části svých úvah využila bohatou literaturu, zatímco vlastní závěry opřela o rozbor relevantních pramenů. Pro dobu Václava II. se musela obejít bez vydaného diplomataře, což vyvážila studiem v brněnském pracovišti již shromážděných podkladů k němu. Trochu jsem postrádala širší využití edice V. Hrubého Archivum Coronae Regni Bohemiae; do budoucna by bylo možné více zohlednit i jiné diplomataře, např. saský.

Panovnický dvůr Dana Dvořáčková pojímá jako svébytný sociální systém, spojující v sobě politickou i společenskou složku středověké vládní praxe, a řídicí se určitými vnitřními vazbami a zákonitostmi. V zásadě pracuje s pojmy menší či každodenní dvůr a dvůr větší ve smyslu rozšířeného shromáždění, které se sešlo z nějaké konkrétní pohnutky. Pasáže teoretické a víceméně popisné autorka propojila s kapitolami zabývajícími se provozem dvora a životem jeho aktérů, zvláště těch, které bychom zařadili do kategorie *curia minor* či *familia cottidiana*, panovníka a jeho rodinu nevyjímaje. Pohledy z různých úhlů jí na jedné straně dovolily vytvořit pestrou fresku dvorské společnosti, na straně druhé ale také upozornit na řadu otázek, které by mohly být tématem samostatných studií (výchova dětí, sňatky, postavení milenek a nemanželských dětí apod.). Zvolený postup vedl autorku k logickému rozvržení práce do sedmi, rozsahem vyvážených kapitol, tvořících svým způsobem uzavřené, zároveň však na sebe navazující celky.

Po rozboru použitých pramenů a literatury a stanovení metodických zásad svých úvah, se věnovala již zmíněnému vymezení pojmu dvůr. Ve čtvrté kapitole pak podrobně rozpracovala strukturu přemyslovského dvora na přelomu 13. a 14. století. Na základě dochovaných písemných pramenů se záslužně snažila určit typy úřadů a jejich postupně se vymezující kompetence, včetně roviny dvorské a zemské působnosti. Následně se soustředila na personální obsazení dvora s důrazem na dobu Václava II. Formou malých biografů postupovala od panovnické rodiny k dalším členům užšího dvora. Zmínila i nemanželské děti, zvláště zajímavá je informace o návratu dcery Přemysla II. Anežky do Prahy po jejím ovdovění (k oběma tématům se autorka vrací i v další části práce).

Důležité jsou úvahy o existenci a formování královské rady (i když se mi nezdá zdůvodnitelný termín „*neformální rada*“), které by mohly být dále rozvedeny směrem ke zdůvodnění jejího vytvoření. Obdobně by bylo možné věnovat více prostoru vysvětlení přítomnosti většího počtu duchovních na dvoře Václava II. „Zaplňování“ dvora zvyšovalo i náklady na jeho provoz a šlechta si výhody z držení úřadů nepochybně pečlivě hlídala (ne nadarmo o pár desítek let žádala na Janu Lucemburském, aby neobsazoval úřady spojené s beneficiem cizinci), i proto byli duchovní osoby, zajištěné církevnímu beneficiu, pro krále výhodné – samozřejmě kromě toho, že byly vzdělané a vyvažovaly tlak šlechty. Stálo by za to zmínit a zdůvodnit v textu absenci měšťanů. Pro vykreslení vyspělosti dvora posledních Přemyslovců je chvályhodné, že se autorka rozepsala o královské kanceláři a vzala v potaz nejnovější historické poznatky.

Další část práce D. Dvořáčkové zaujímá postižení dvorského života (s. 202-282) v jeho každodennosti i ve chvílích mimořádných. Vychází z hmotného zajištění panovnické rodiny a nejužšího dvora. V tomto směru postrádá české prostředí odpovídající prameny, proto se autorka snaží o shromáždění roztráštěných zmínek v různých dokumentech a o komparaci s doložitelnými poměry na jiných dvorech. Všimá si i složení používaných potravin a poživatin, což by bylo možné obohatit o výsledky archeologických výzkumů, ale v daném kontextu nejde o nosné téma práce.

Podrobně a s patrným zaujetím se autorka snažila popsat postavení dětí a žen, zvláště královen, u dvora. Důležité jsou shrnující úvahy o dětech v panovnické rodině, včetně citové vazby rodičů k nim. Zdá se mi pouze, že autorka trochu přeceňuje úlohu matky při výchově dětí; těžko s nimi byla v tak těsném kontaktu, jak předpokládá. Zařadit by se dalo i pojednání o tchýních v prostředí, kam se děti dostaly. Větší pozornost by si zasloužil i smysl křtu (s. 227). Velmi zajímavá je úvaha o dětech, respektive chlapcích, kteří mohli na pražském dvoře vyrůstat; i tady by bylo možné rozvést důvody, proč právě ten a ten na Hradě pobýval.

Autorka se evidentně chtěla vyhnout širším politickým souvislostem (časový sled základních událostí uvádí v příloze), ale někdy by nepostrádaly na smyslu (podobně u sňatků a odvezení malých nevěst na dvůr budoucího manžela). Výjimku v tomto směru tvoří začlenění autorčina přínosného (částečně již publikovaného) výzkumu ohledně braniborského zajetí Václava II. Dospívá k věrohodným závěrům, které odsouvají popis králevicových strážní ve Zbraslavské kronice do roviny hagiograficky pojatého života budoucího světce. V další etapě práce by bylo možné hledat konkrétní vzory pro text kroniky, včetně tvrzení o odvezení Václava do Saska (nikoliv tedy do Braniborska), kde měl zakusit tolik příkoří (s. 237). Rozvést by bylo možné též důvody propouštění větší části doprovodu, který přišel s již dospělou nevěstou do cizí země; bylo nepochybně prestiží dvorské společnosti – v daném případě též šlechticů – aby obklopila novou panovnici a také ji ovlivňovala. Vnucuje se i otázka, zda chůva či chůvy doprovázely malé (3-4 leté) nevěsty, což ale zřejmě nelze přímo doložit. Autorka též uvádí, že styky s původním domovem vydané dcery v podstatě ztratily, jinými slovy byly zcela závislé na manželovi a jeho rodině. Ale jak pak vysvětlit návraty vdov – v daném případě sestry Václava II. Anežky, za Karla IV. jeho dcery Kateřiny.

S úvahami nad užívanou terminologií – ceremoniál, rituál – v pramenech a v současné historické literatuře lze souhlasit.

Jen na okraj – nemyslím si, že lze z výroku Petra Žitavského o narození *první* dcery usuzovat na další děti Elišky Rejčky. Když Petr Žitavský narození Anežky zmínil, nevěděl, kudy se bude osud královny ubírat. Co se týče vztahu královen k případným manželovým milenkám, bylo by zřejmě třeba více se otázkou zabývat a vzít na pomoc především literární památky.

Následující kapitulu autorka věnovala charakteristice pojmu dvorská kultura a jejím projevům v pražském prostředí, zvláště v oblasti literární produkce, včetně artušovské tematiky. Adekvátním způsobem rozvádí otázku rytířských ctností i představ o vlastnostech panovníka. Autorka se zabývá též pojmem dvorská láska, chápané v rovině erotické, což by mohlo být doplněno i významem jiných poloh lásky ve smyslu *caritas* a zohledněním náboženské roviny *lásky*, což osvětluje i onu zmiňovanou *služebnost* (spíše než odkaz na Ovidia, s. 307)

Poslední část práce pak zaujímá otázka panovnické rezidence a problematika spojená s nezbytnými přesuny dvora. Autorka se dotýká též podoby Pražského hradu jako panovnického sídla z hlediska prostorového řešení paláce, dotýká se též pobytů Václava II. v městských domech. Opomněla v této souvislosti otázky kolem výstavby domu U kamenného zvonu.

Text D. Dvořáková podložila podrobným a pečlivě napsanými poznámkami. Pouze u citací z diplomatických edic bych kromě uvedení čísla příslušného záznamu očekávala též uvedení stránky.

Posuzovaná práce je nepochybně zdařilou a cílevědomě napsanou studií. Pro další etapu bádání lze autorce doporučit srovnání svých poznatků s již publikovanými popisy dvorů v dostupnosti českého prostředí (Polsko, Uhry, dvory říšských knížat). Výsledek takového srovnání by mohl vést k širším závěrům ohledně politicko-kulturní úrovně přemyslovských Čech. Doporučila bych též větší odvahu ve využívání ikonografických i jiných hmotných památek.

Disertační práci Dany Dvořákové považuji za velmi zdařilou a doporučuji proto k obhajobě.

Praha 23. března 2010

Prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.

Ústav českých dějin FF UK